

KRONIKA

FRANE TOMŠIČ: KOLOBAR

(Prešernova družba v Ljubljani 1988, zbirka Vrba)

Kakor izvemo iz zapisa na ovitku, je Frane Tomšič v primerjavi z večino slovenskih pisateljev začel pisateljevati dokaj pozno: kot petinpetdesetletnik, kajti svojo prvo zgodbo je objavil leta 1980, rojen pa je bil leta 1924. O nagibih, ki so tako zrelega moža napeljali na misel, da mora tudi on to in ono literarno povedati Slovencem, najbrž ni treba ugibati. To je navsezadnje njegova stvar. Dejstvo, da je pisatelj ob izidu svojega knjižnega prvenca star čez šestdeset let, pa je zanimivejše v zvezi z vprašanjem, ali ta prvenec kaže kakšne posebne začetniške slabosti, ali morebiti skuša slediti kakšni literarni modi ali se avtorjeva siceršnja zrelost izraža tudi kot zrelost v ustvarjalnem pisanju.

Tomšič začenja svojo pripoved v znamenju dveh konvencij: Po eni strani povzema tehniko klasičnega realističnega romana, v katerem avtor uporablja prvih nekaj strani za dovolj natančni opis okolja tako v geografskem kot v sociološkem pomenu besede, po drugi strani pa je očitno, da želi Tomšič s prvimi stranmi ustvariti pomalem idilično podobo Toneovega otroštva, da bi potem tem bolj učinkoval »sprožilni moment«, ko malemu Tonetu povedo, da bo moral od doma. To je seveda prijem, ki ga v novejšem času s pridom uporabljata zlasti žanrski roman (kriminalke, ljubezenski romani ipd.) in seveda film. Zdi se, da tudi nadaljnji razvoj zgodbe potrjuje misel, da se avtor, zavestno ali ne, zgleduje po teh dveh žanrskih oziroma poetskih konvencijah. Pripovedovanje, jezik in karakterizacija, so izrazito realistični. V kompoziciji pa se Tomšič ne drži več tehnike realističnega romana, ki ponavadi pripo-

veduje zgodbo kot sklenjeno organsko in pregledno celoto, z vidika časovnega zaporedja. Tomšič v prvi tretjini knjige nakaže, kako so otroka iz revne notranjske družine prav tedaj, ko nastopa fašizem v Italiji, »vzeli« v kolonijo na Reki, kjer so po špartanskih metodah vzgajali mladež v prihodnje vojake, ki naj bi zavojevali svet. Potem preskoči v vzporedno zgodbo o italijanski učiteljici Eleni. Ta zgodba je podobna prvi samo po tem, da v obeh primerih pošljejo otroka od doma in ga šolajo na stroške države; tu spoznamo kmečko dekle Eleno, ki zavoljo pretiranega nezaupanja vase (da ni dovolj lepa in ne dovolj pametna) ne more vzpostaviti naravno pristnega odnosa z drugimi ljudmi, zato v vsem, tako ob poskusih sošolk, da bi zrušile togi šolski red, kot ob poskusih drugih ljudi, da bi se zblížali z njo, nekako odpove; zato tudi ostaja sama, vse bolj nedostopna in tudi vse bolj osamljena. Pri tem je v strahu za eksistenco pripravljena tudi ovajati oziroma pomagati oblasti, da se iznebi ljudi, ki so ji zoprni. V zadnji tretjini se zgodbi spleteta v isto zgodbo, obenem pa tu spoznamo še krajšo vložno zgodbo o gojencu Filippu, ki ni mogel jesti polenovke. Po tej obširni vzporedni zgodbi bi bralec pričakoval, da se bo med Eleno in njenim gojencem Tonetom kaj posebnega zgodilo, vendar ni tako. Tone zbolí, se nekaj časa neuspešno zdravi v zdravilišču in navsezadnje doma umre. Bolezen je gotovo nekoliko posledica nasilja in špartanskih metod, kakor so privajanje na mraz in podobne neprijetnosti, ki so jih gojenci deležni v koloniji, po drugi strani pa gre tudi za bolezen, ki je že v družini, za jetiko.

Tudi ta razplet je po svojem bistvu neliteraren, kajti junakova usoda ni v celoti posledica znotrajtekstualne resničnosti, temveč je glavni razlog (podedovana

nagnjenost k bolezni) zunaj nje; to pritrjuje misli, da piše avtor svojo zgodbo verjetno na podlagi resničnih usod in da so omenjena kompozicijsko-tematska neskladja bržčas posledica te zavezanosti resnici. Ta ugotovitev ne želi biti kak poseben očitek, seveda pa upošteva kontekst sodobnih literarnih gibanj, ki pač v skladu s postmodernimi težnjami, visoko postavljajo prav tehnopoetski vidik. Vsekakor pa moram v isti sapi povedati tudi to, da sem Tomšičevo zgodbo vseeno prebral s precejšnjim zanimanjem, ker popisuje čas in svet, ki sem ga – tudi literarno – doslej manj poznal, in ker ga

popisuje precej neobremenjeno. Morda se prav v tem najbolj kaže avtorjeva zrelost, tokrat vendarle mišljena tudi kot pisateljska zrelost. Časovna distanca je avtorju omogočila, da piše o dogodkih, ki so ga verjetno boleče zadevali, brez pristrastnosti ideološkega ali celo nacionalno nestrpnega naboja. Tako pripoved deluje umirjeno. Lahko bi celo rekli, da veje iz tega pisanja nekakšna epska odmaknjenost, ki omogoča avtorju enako neobremenjen pogled na vse, kar se zgodi, in tudi na vse ljudi njegove zgodbe. To pa je že kar dobrodošla kakovost.

Tone Peršak

Tone Peršak

Z obrobja vsakdanjosti

SLOVENIJA NE VE

Končno smo tudi Slovenci odkrili Ameriko. Podobno kakor Španci, tudi mi s tujerodnim vodnikom od resnice. Priznani znanstvenik, javni delavec in menda eden od prvoborcev Združenja za jugoslovansko demokratsko iniciativo, Žarko Puhovski, je našel Ameriko kar pri nas doma. Odkril nam je doslej tudi nam samim neznano in skrito resnico, da je »tudi ta republika narodnostno mešana«, kakor smo lahko prebrali v obširnem citatu iz njegovega intervjuja za Borbo, objavljenega v Delu 12. januarja 1989. Po eni strani ima priznani strokovnjak nedvomno prav. Tudi Slovenija je po svojem prebivalstvu narodnostno mešana, kakor so to danes vse dežele na svetu. Dvomim, da je še kje v Tihem oceanu kak majčken neodkrit otok, na katerem živijo izključno domorodci istega plemena in prav nihče drug razen njih. A takoj, ko jih bodo odkrili, se bo tja priselil kak nebodigatreba misijonar in že bo tudi ta neznani otok postal narodnostno mešana dežela. V republiki Sloveniji kajpada živijo poleg Slovencev še Madžari, Italijani in tuintam kak Nemeč, razen njih pa še številni Srbi, Hrvati, Albanci, Romi, Makedonci; nekaj pa je, kolikor je meni znano, celo pripadnikov najrazličnejših afriških ljudstev pa še Čehov, Poljakov, Indijcev, Francozov, Indonezijcev in kdo ve kakšnih drugorodcev še. Vprašanje pa je, ali je vseh teh kljub vsemu dobrodošlih priseljencev toliko, da bi bilo mogoče Slovenijo spoznati za toliko narodnostno mešano deželo, ko ta »mešanost« sama po sebi sproži procese dezintegracije večinskega naroda. Strokovnjak, kakršen tovariš Puhovski nedvomno je, gotovo ve, da se po sodbah mnogih sociologov takšni procesi, povezani z občutkom ogroženosti pripadnikov večinskega naroda, začnejo tedaj, ko doseže število pripadnikov drugih narodov določen odstotek od skupnega števila prebivalcev dežele, za katero gre. Statistični podatki govo-